

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

Editörler

Doç. Dr. Maksut Çetin - Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit Batur

Editörler

Doç. Dr. Maksut Çetin - Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit Batur

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ

Yazarlar

Doç. Dr. Abdullah Namlı
Doç. Dr. Adem Eryiğit
Doç. Dr. Ahmet Bağlıoğlu
Doç. Dr. Furat Akdemir
Doç. Dr. Hüseyin Maraz
Doç. Dr. Maksut Çetin
Doç. Dr. Mehmet Tözluyurt
Doç. Dr. Mücteba Altındaş
Doç. Dr. Nezir Maviş
Doç. Dr. Recep Önal
Doç. Dr. Seyithan Can
Doç. Dr. Süleyman Çam
Doç. Dr. Vezir Harman
Dr. Öğr. Üyesi Aydın Bayram
Dr. Öğr. Üyesi Ersan Özten
Doç. Dr. Mehmet Çelenk
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit Batur
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Köse
Dr. Öğr. Üyesi Samet Karahüseyin
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Alimoğlu Sürmeli

İslam Mezhepleri Tarihi

Editörler : Doç. Dr. Maksut Çetin - Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit Batur

ISBN : 978-625-6549-05-0
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1. Baskı, 2023

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Çetin, Maksut – Batur, Muhammet Raşit

İslam Mezhepleri Tarihi / Editörler : Maksut Çetin - Muhammet Raşit Batur

1.Basım. X1V + 434 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-6549-05-0

1. İslam , 2. Mezhep, 3.Tarih

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

İslam Mezhepleri Tarihi

Editörler:

Maksut Çetin / *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

Muhammet Raşit Batur / *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Zeynep Alimoğlu Sürmeli / *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

2.Bölüm:

Furat Akdemir / *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

3.Bölüm:

Süleyman Çam / *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

4.Bölüm:

Ersan Özten / *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

5.Bölüm:

Mustafa Köse / *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

6.Bölüm:

Muhammet Raşit Batur / *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

7.Bölüm:

Mücteba Altındaş / *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

8.Bölüm:

Abdullah Namlı / *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

9.Bölüm:

Maksut Çetin / *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

10.Bölüm:

Vezir Harman / *Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi*

11.Bölüm:

Ahmet Bağlıoğlu / *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

12.Bölüm:

Nezir Maviş / *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

13.Bölüm:

Recep Önal / *Giresun Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

14.Bölüm:

Samet Karahüseyin / *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

15.Bölüm:

Seyithan Can / *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

16.Bölüm:

Hüseyin Maraz / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

17.Bölüm:

Süleyman Çam / *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

18.Bölüm:

Mehmet Tözluyurt / *Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

19.Bölüm:

Adem Eryiğit / *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

20.Bölüm:

Mehmet Çelenk / *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

21.Bölüm:

Aydın Bayram / *Artoın Çoruh Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

ÖNSÖZ

Mezhepler, İslam tarihinde dinî metin, kültürel yapı ve felsefî tercümelemler nedeniyle meydana gelen itikadî, siyasî ve fikhî oluşumlardır. Bu oluşumlar, dinin anlaşılma biçimleridir. Dini yorumlayan ve kurumsallaştıran insan-oğludur. Zira insan, içinde bulunduğu felsefî, kültürel ve sosyal zemin ölçüsünde dini yorumlamakta ve süreç içerisinde bu yorumlar kitlelerin kabulü oranında kurumsallaşmakta/ekolleşmektedir. Genelde mezheplerin ortaya çıkış nedenleri; insanın varlık yapısı, sosyo-politik ortam, bilimsel gelişmeler ve dinî metinlerin dilidir. Her bir insan özgün ve özgür bir varlıktır. Düşünen bir varlık olarak insanın, benzer durum ve metinler karşısında, farklı değerlendirmede bulunması doğaldır. Ayrıca her bir bireyin içinde yaşadığı sosyo-kültürel bir çevresi vardır. O çevredeki farklılıklar, bireyin düşünce yapısını, meselelere yaklaşımını ve davranışlarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla, insanların düşünce ve davranışlarını etkileyen sebepler mezheplerin ortaya çıkışını da etkilemektedir.

Tarih boyunca Müslümanlar arasında itikadî, siyasî ve fikhî birçok ekol ortaya çıkmıştır. **İtikadi mezhepler**, genellikle inanç esaslarına dair konuların tali unsurlarıyla ilgili yorumlara dayanır. **Siyasi mezhepler**, İslam toplumunda, "imamet/hilafet" denilen devlet başkanlığının gerekliliği ve o başkanlığa nasıl gelineceği gibi temel siyasi konuları ele alır. **Fıkhi mezhepler** ise, Müslümanların hukukî konularıyla ilgilenir. Mezheplerin bu şekilde sınıflandırılması öğrenmeyi kolaylaştırmak içindir. Mezheplerin kategorize edilmesi, onların bir-biriyle ilişkili olmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine her bir mezhebin diğer bir mezheple farklı açılardan bağlantısı söz konusudur.

Tarihsel olarak ekoller, bazen birbirini "hak" ve "batıl" kavramlarıyla ifade etmektedir. Halbuki İslam'da, doğrunun yegâne ölçüsü mezhepler değil; Kur'an, Sünnet ve mezhepler öncesi İslam'dır. Ayrıca İslam'da ortaya çıkan her bir ekolün kendi özünde dayandığı temel bir hak nüvesi vardır ki, o ekol, ona dayanarak varlığını sürdürmektedir. Onun için İslam mezheplerini toptancı bir yaklaşımla hak ve batıl kavramları üzerinden değerlendirmek yerine, onları kısmî doğru ve yanlış kavramları üzerinden değerlendirmek daha doğru olabilir. Zira hiçbir zaman hakikat, bütün boyutlarıyla tek bir grubun tekelinde olamaz. Dolayısıyla günümüzde, Müslümanların, tarihsel tecrübeden getirdikleri suçlayıcı/yargılayıcı ifadeleri terk etmesi daha doğru olur kanaatindeyiz. Zira fırkalar arası ilişkilerde, hataları izah etmekle beraber, ötekileştirici olmaktan ziyade kapsayıcı bir dil kullanmanın, sağlıklı bir toplumun inşasını için daha önemlidir.

Bu çalışmamızda “İslam Mezhepleri Tarihini” ele aldık. Çalışma, öncelikle İslam Mezhepleri Tarihi’nin tanımı, amacı, konusu ve metodunu ele almakta, bu bilim dalının diğer bilim dallarıyla ilişkisi, bu alanda kullanılan kavramları ve mezhep olmanın kriterleri ve mezhep sayısını ihtiva etmektedir. Daha sonra İslam tarihinde ortaya çıkan ilk ihtilaflar ve mezheplerin ortaya çıkış nedenlerini içermekte ve son olarak ise mezheplerin doğuşunu, liderlerini, ana öğretilerini ve uygulamalarını kapsamaktadır. Ayrıca, mezheplerin toplumsal, siyasi ve entelektüel tarih üzerindeki etkilerine ve etkileşimlerine değinmektedir. Zira inanç ve mezhepler, insanların düşünce, değer ve yaşam tarzlarını derinlemesine etkileyebilmektedir. Bu nedenle, bir mezhebin doğuşunu ve yayılışını anlamak, o toplumun tarihini ve kültürünü anlamak için de önemli bir adımdır.

İstanbul, 2023

Editörler

Doç. Dr. Maksut Çetin

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit Batur

İÇİNDEKİLER

Önsöz

V

Bölüm 1

İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ'NE DAİR TEMEL KAVRAMLAR, MEZHEPLERİN TASNIFI VE KAYNAKLAR

/ Zeynep Alimoğlu Sürmeli

1

1.1. İslam Mezhepleri Tarihinin Amacı ve Konusu	1
1.2. İslam Mezhepleri Tarihi'nin Yöntemi	3
1.3. Din-Mezhep İlişkisi	4
1.4. Mezheplerin Tasnifi	6
1.4.1. 73 Fırka Rivayetinin Algılanma Sorunu	7
1.4.2. Mezhep Olmanın Özellikleri	9
1.5. İslâm Mezhepleri Tarihi'nin Kavramsal Çerçevesi	10
1.5.1. Mezhep, Mezâhib	11
1.5.2. Fırka, Fırak	11
1.5.3. Makale, Makâlât	14
1.5.4. Milel ve Nihal	15
1.5.5. Ehl-i Hakk, Ehl-i Bâtl	17
1.5.6. Ehlü'l-Bid'a, Ehlü'l-Ehvâ	17
1.5.7. Batı Menşeli Kavramların Kullanımı	19
1.6. İslâm Mezhepleri Tarihinin Kaynakları	20
1.7. İslâm Mezhepleri Tarihi'nin Diğer Bilim Dalları ile Olan İlişkisi	23
1.7.1. Kelam	23
1.7.2. İslâm Tarihi	24
1.7.3. Siyaset Bilimi	26
1.7.4. Dinler Tarihi	26
1.7.5. Sosyoloji	27
1.7.6. Psikoloji	28
Kaynakça	29

Bölüm 2

İSLÂM'DA MEZHEPLERİN TEŞEKKÜLÜNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER / Furat Akdemir

33

2.1. İnsan Unsuru	39
-------------------	----

2.2. Sosyal Yapı	41
2.2.1. Siyaset	42
2.2.2. Kültürel Unsurlar	45
2.2.3. Ekonomik Unsurlar	46
2.3. Düşünce Özgürlüğü ve Dinî Metinler	47
2.3.1. Dini Grupların Düşüncelerini Ayetlere Dayandırmaları	48
2.3.2. Dini Grupların Düşüncelerini Hadislere Dayandırmaları	50
Kaynakça	52

Bölüm 3	
HARİCİLİK / Süleyman Çam	
	57
3.1. İsimlendirme	57
3.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	59
3.3. Görüşleri	62
3.3.1. Dini Görüşleri	62
3.3.2. Siyasî Görüşleri	64
3.4. Alt Kolları	66
3.4.1. Ezârika Fırkası	66
3.4.2. Necedât Fırkası	68
3.4.3. Acârîde Fırkası	69
3.4.4. Sufriyye Fırkası	70
3.4.5. İbâdiyye Fırkası	71
3.5. Günümüzdeki Durumu	73
Kaynakça	75

Bölüm 4	
MÜRÇİE / Ersan Özten	
	77
4.1. İsimlendirme	77
4.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	79
4.3. Görüşleri	82
4.3.1. Dini Görüşleri	83
4.3.2. Siyasi Görüşleri	86
4.4. Alt Kolları	87
4.5. Mürcî Düşüncenin Günümüzdeki Yansımaları	89
Kaynakça	91

Bölüm 5	
MUTEZİLE / Mustafa Köse	
	93
5.1. İsimlendirme	93
5.2. Mutezile'nin Tarihçesi	94
5.2.1. Mutezile'nin Doğuş ve Gelişiminde Etkili Olan Faktörler	95
5.3. İlk Mutezilîlerin Tespiti Sorunu	98

5.4. İlk Mutezilî Fikirlerin Gelişim Süreci	101
5.5. Mutezile'nin Yükselişi: Altın Çağ	102
5.6. Mutezilî Düşüncede Bölünme: Basra-Bağdat Okulları	103
5.7. Mihne Sürecinde Mutezile	104
5.8. Mutezilî Düşüncede Gerileme: Gümüş Çağı	105
5.9. Abbasîlerin Son Döneminde Mutezile	105
5.10. Sâmânî-Karahanlı-Gazneli ve Selçuklu Döneminde Mutezile	106
5.11. Mutezile'nin Görüşleri: Usûl-ü Hamse	107
5.11.1. el-Menzile beyne'l-Menzileteyn	108
5.11.2. el-Va'd ve'l-Va'id (İyilik ve Kötülük Sözü)	108
5.11.3. el-Emru bi'l-Maruf ve'n-Nehyü 'ani'l-Münker	109
5.11.4. Tevhid	110
5.11.5. el-'Adl	111
5.12. Mutezilî Düşüncenin Günümüzdeki Yansımaları	111
Kaynakça	115

Bölüm 6	
ŞİA I / Muhammet Raşit Batur	
	119
6.1. İsimlendirme	119
6.2. Şia'nın Teşekkülü	120
6.3. İlk Şiî Fikirlerin Ortaya Çıkması	122
6.3.1. Emevî-Hâşimî İktidar Mücadelesi:	122
6.3.2. Kerbela Olayı (61/680)	123
6.3.3. Tevvâbûn Hareketi (61-65/680-685)	124
6.3.4. Muhtar es-Sekafî Hareketi (66-67/685-686)	125
6.4. Şia'nın Fırkalaşma Süreci	129
Kaynakça	131

Bölüm 7	
ŞİA II İMAMİYYE – İSNAAŞERİYYE / Mücteba Altındaş	
	133
7.1. İsimlendirme	133
7.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	135
7.2.1. İmâmiyye'nin Tarihsel Dönemleri	138
7.2.1.1. İmamlar Dönemi	138
7.2.1.2. Küçük Gaybet Dönemi	139
7.2.1.3. Büyük Gaybet Dönemi	141
7.3. Görüşleri	144
7.3.1. İmamet Konusundaki Görüşleri	145
7.3.1.1. Nas ile Tayin/Vasîlik	145
7.3.1.2. Masumiyet	146
7.3.1.3. İmamın Bilgisinin Kaynağı ve Sınırları	149
7.3.1.4. Efdaliyet	150

7.3.1.5. Mucize Göstermeleri	151
7.4. Günümüzdeki Durumu	152
7.5. İnanç Devrimi	153
Kaynakça	157

Bölüm 8	
ŞİA III ZEYDİLİK / Abdullah Namlı	
	161
8.1. İsimlendirme	161
8.2. Zeydiyye'nin Teşekkülü ve Tarihçesi	162
8.3. Zeydiyye'nin Alt Kolları	165
8.4. Zeydiyye'nin Görüşleri	167
8.4.1. Dinî Görüşleri	167
8.4.2. Siyâsî Görüşleri	170
8.4.3. Bazı Fıkhî Görüşleri	172
8.5. Zeydiyye'nin Günümüzdeki Durumu	172
Kaynakça	174

Bölüm 9	
ŞİA IV İSMAİLİLİK / Maksut Çetin	
	177
9.1. İsmailîyye'nin İsmi ve Tarihçesi	177
9.2. Görüşleri	181
9.3. İsmailîyye'nin Fırkaları	184
9.3.1. Musta'îyye	184
9.3.2. Nizarîyye	185
Kaynakça	190

Bölüm 10	
ŞİA V DÜRZİLİK / Vezir Harman	
	191
10.1. İsimlendirme	191
10.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	192
10.3. Dürzîliğin Temel Kaynakları	195
10.4. Görüşleri	197
10.5. Günümüzdeki Durumu	203
Kaynakça	204

Bölüm 11	
ŞİA VI NUSAYRİLİK / Ahmet Bağhoğlu	
	205
11.1. İsimlendirme	205
11.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	206
11.3. Görüşleri	210
11.3.1. İnanç Esasları ile İlgili Görüşleri	211

11.3.2. Dinî Ritüellerle İlgili Görüşleri	215
11.4. Günümüzdeki Durumu	217
Kaynakça	218

Bölüm 12
EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT I / *Nezir Maviş*

12.1. Ehl-i Sünnet İsimlendirmesi	223
12.2. Ehl-i Sünnetin Teşekkülü ve Tarihçesi	228
12.3. Ehl-i Sünnet İçerisindeki Ayrışmalar/Farklılaşmalar	233
Kaynakça	235

Bölüm 13
EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT II SELEFİLİK / *Recep Önal*

13.1. İsimlendirme	239
13.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	241
13.2.1. Geleneksel Seleflik	243
13.2.1.1. İcmal Devri Seleflik	243
13.2.1.2. Tafsil Devri Seleflik	246
13.2.2. Çağdaş/Modern Seleflik	248
13.2.2.1. Siyasî Seleflik	248
13.2.2.2. Radikal Seleflik	250
13.2.2.3. İlmî Seleflik	251
13.3. Görüşleri	252
13.3.1. Dinin Anlaşılmasına Dair Temel Görüşleri	254
13.3.2. İnanç Esaslarına Dair Temel Görüşleri	255
13.4. Günümüzdeki Durumu	261
Kaynakça	262

Bölüm 14
EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT III MATURİDİLİK / *Samet Karahüseyin*

14.1. İsimlendirme	265
14.2. Teşekkül ve Tarihçe	265
14.2.1. İslâm Düşünce Tarihinde Mâtürîdî	266
14.2.2. Mâtürîdî Düşüncenin Teşekkülü	269
14.3. Görüşleri	274
14.3.1. Bilgi Nazariyesi	274
14.3.2. Ulûhiyyet	277
14.3.3. Kulların Fiilleri (Ef'âlü'l-İbâd)	279
14.3.4. Nübüvvet	280
14.3.5. Âhiret	282
14.3.6. İman Nazariyesi	282

14.3.7. İmâmet-Siyâset	284
14.4. Günümüzdeki Durumu	285
Kaynakça	286

Bölüm 15	
EHL-İ SÜNNET VE'L-CEMAAT IV EŞARİLİK / Seyithan Can	289
15.1. İsimlendirme	289
15.2. Teşekkül Dönemi ve Tarihçesi	289
15.2.1. Mütেকaddimûn Döneminin Temel Özellikleri ve Önde Gelen Kelamcılar	292
15.2.2. Müteahhirûn Döneminin Temel Özellikleri ve Önde Gelen Kelamcılar	293
15.3. Görüşleri	297
15.3.1. Bilgi	297
15.3.2. Varlık	297
15.3.3. Ulûhiyyet	297
15.3.4. Rü'yetullah	298
15.3.5. İnsan Fiilleri ve Kesb Anlayışı	300
15.3.6. Eş'âriliğın Hikmet-İllet Anlayışı	301
15.3.7. Hüsün-Kubuh	302
15.3.8. Teklif-i Mâlâ Yutak	304
15.3.9. İman	305
15.3.9.1. İman-İslam İlişkisi	306
15.3.9.2. İman-Amel İlişkisi	307
15.3.9.3. İmanda Taklid	307
15.3.9.4. İmanda Artma-Eksilme	307
15.3.10. Nübüvvet	308
15.3.11. Sem'ıyyât/Âhiret	309
15.4. Günümüzdeki Durumu	309
Kaynakça	310

Bölüm 16	
YEZİDİLİK / Hüseyin Maraz	311
16.1. İsimlendirme	311
16.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	313
16.3. Görüşleri ve Sosyo-Kültürel Yapısı	315
16.3.1. Tanrı ve Melek Tavus	315
16.3.2. Şeyh Adiy b. Müsafir	317
16.3.3. Yezid b. Muaviye	318
16.3.4. Kutsal Kitaplar	318
16.3.5. Evren ve İnsan Tasavvuru	319
16.3.6. Ölüm Sonrası Hayat	322

16.3.7. Dinî ve Sosyo-Kültürel Yapı	323
16.3.8. Kast Sistemi	323
16.3.9. İnanç Pratikleri	325
16.3.10. Bayramlar	326
16.3.11. Evlilik	327
16.3.12. Dinî-Kültürel Ritüeller	327
16.3.13. Semboller ve Yasaklar	328
16.4. Günümüzdeki Durumu	329
Kaynakça	331

Bölüm 17	
BABİLİK-BAHAİLİK / Süleyman Çam	
	333
17.1. İsimlendirme	333
17.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	334
17.3. Görüşleri	338
17.3.1. Dinî Görüşleri	338
17.3.2. Siyasi Görüşleri	343
17.4. Günümüzdeki Durumu	344
Kaynakça	346

Bölüm 18	
KADİYANİLİK / Mehmet Tözluhurt	
	349
18.1. İsimlendirme	349
18.2. Kâdiyânîlik'in Teşekkülü ve Tarihi Gelişimi	350
18.3. Görüşleri	357
18.3.1. Dini Görüşleri:	357
18.3.2. Siyasî Görüşleri:	359
18.4. Günümüzdeki Durumu	360
Kaynakça	362

Bölüm 19	
VAHHABİLİK / Adem Eryiğit	
	365
19.1. İsimlendirme	365
19.2. Teşekkülü ve Tarihçesi	365
19.3. Görüşleri	371
19.3.1. Tevhid ve Şirk	371
19.3.2. Şfaat	374
19.3.3. Tevessül	375
19.3.4. Bid'at	376
19.3.5. el-Emru bi'l-Ma'rûf ve'n-Nehyu ani'l-Münker	377
19.4. Günümüzdeki Durumu	379
Kaynakça	381

Bölüm 20	
ALEVİLİK / Mehmet Çelenk	
383	
20.1. Aleviliğin Teşekkül Seyri	384
20.1.1. Türklerin İslamlaşma Seyri	384
20.1.2. Selçuklu Dönemi ve Alevilik	385
20.1.3. Osmanlı Dönemi ve Alevilik	387
20.1.4. Osmanlı Safevi Mücadelesinin Sebepleri ve Gelişimi	393
20.2. Aleviliğin İlmî Kaynakları	394
20.2.1. Buyruklar	395
20.2.2. Menâkıbnâmeler ve Velâyetnâmeler	396
20.2.3. Alevi Ozanlar ve Divanları	396
20.2.4. Dedelik ve Alevi Dedeleri	397
20.3. Aleviliğin Din Anlayışı	398
20.3.1. Alevilikte Allah İnancı	399
20.3.2. Alevilikte Peygamber İnancı	400
20.3.3. Alevilikte Hz. Ali Telakkisi	401
20.3.4. Alevilikte Kur'an İnancı	402
20.3.5. Alevilikte Ehl-i Beyt	403
Kaynakça	404

Bölüm 21	
ÇAĞDAŞ İSLAM AKIMLARI / Aydın Bayram	
409	
21.1. İsimlendirme ve Tasnif Problemi	409
21.2. Hint Alt-kıtasındaki Akımlar	412
21.3. Afrika'daki Akımlar	417
21.3.1. Mısır	417
21.3.2. Sudan	419
21.3.3. Tunus	420
21.3.4. Cezayir	421
21.3.5. Nijerya	422
21.3.6. Senûsiyye Hareketi	422
21.4. Ortadoğu'daki Akımlar	423
21.4.1. Suriye ve Irak	423
21.4.2. Filistin	424
21.4.3. Lübnan	426
21.4.4. Yemen	426
21.5. Uzak Doğu'daki Akımlar	427
21.5.1. Endonezya	427
21.5.2. Malezya	428
21.6. Orta Asyadaki Akımlar	428
21.7. Türkiye'deki Akımlar	429
Kaynakça	432

ŞİA III ZEYDİYYE

8.1. İsimlendirme

Zeydîliğin kurucusunun Zeyd b. Ali (ö. 122/740) olduğu kabul edilir. Onun ismine nispetle Zeydiyye denilmiştir. Zeyd, tahminen 80/699 yılında Medine'de doğmuştur. Zeyd, Hz. Hüseyin'in (ö. 61/680) torunudur. Babasının adı Ali olmakla birlikte Zeynelâbidîn (ö. 94/712) olarak bilinir. Annesi ise Muhtâr es-Sekafî'nin (ö. 67/687) babasına hediye ettiği, güzel ahlâklı Ceydâ (Haydâ) isimli Sindli bir câriyedir.

Zeynelâbidîn ve büyük oğlu Muhammed el-Bâkır (ö. 114/733), Kerbelâ'da yaşananlardan dolayı siyasetle ilgilenmemişlerdir. Onlar, hac ibâdeti için Mekte'ye gitmek dışında Medine'de yaşamışlardır. Her ikisinin hayatı da ilim ve ibâdetle meşgul olmakla geçmiştir. Zeyd, öğrenim çağına gelince Kur'ân'ı ezberlemiş, babasından fıkıh ve hadis dersleri okumuştur. Babasının ölümünden sonra ağabeyi Muhammed el-Bâkır'dan yeğeni Ca'fer es-Sâdık (ö. 148/765) ile beraber dersler almıştır. Zeyd, Medine'de yaşadığı sıralarda birçok âlimden dersler okumuştur. Sahâbenin hayatta kalanlarından bazılarıyla görüşmüştür. Sahâbe ve tâbiûn neslinden hadisler rivâyet etmiştir.

Hicaz ve Irak bölgelerine ilim için seyahatler yapmış, pek çok şehre gitmiş; özellikle Medîne, Kûfe ve Basra'da pek çok ilim erbabı ile görüşmüş ve onlardan dersler almıştır. Bu sayede o, ilim bakımından ehl-i beyt içerisinde öne çıkan bir şahsiyet olmuştur.

Basra seyahati esnasında Mu'tezile'nin kurucusu Vâsıl b. Atâ (ö. 131/748) ile tanışmıştır. Onun görüşlerini bizzat kendisinden dinlemiş, ondan ders almıştır. Zeyd, Vâsıl'ın çoğu görüşlerini benimsemekle birlikte bazı görüşlerini de kabul etmemiştir. Zeyd ile Vâsıl'ın dostluğundan dolayı Zeydiyye mensupları, Mu'tezile'nin pek çok görüşünü almışlardır.¹ Zeyd, Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) de hocalık yapmıştır.

¹ Mehmet Ümit, *Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi -Zeyd b. Ali'den Kâsım er-Ressî'nin Ölümüne Kadar-* (İstanbul: İsam Yayınları, 2010), 55.

Kaynakça

- Bağdâdî, Abdülkâhir. *el-Farq beyne'l-fırak*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1995.
- Batur, Muhammet Raşit. *Zeydilik ve Selefilik Arasında İbnü'l-Vezir*, Ankara: Gece Yayınları, 2018.
- Doğan, İsa. *İmam Zeyd b. Ali*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Doğan, İsa. *Zeydiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*. Samsun: Kardeş Matbaası, 1996.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. 3 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1988.
- Ebû Zehrâ, Muhammed. *el-İmâm Zeyd hayâtuh ve aşruh, ârâuh ve fıkhu*. Mısır: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1959.
- Eş'arî, Ebü'l-Hasen. *Mağâlâtü'l-İslâmiyyîn ve ihtilâfü'l-muşallîn*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. Sayda-Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1995.
- İsfahânî, Ebü'l-Ferec. *Meğâtilü't-tâlibiyyîn*. thk. Seyyid Ahmed Sakr. Beyrut: Müessesetü'l-Âlemî li'l-Matbûât, 4. Basım, 2006.
- İbn Asâkir, Ali b. Hasen İbn Hibetullah. *Târîhu medîneti Dimeşk*. thk. Muhibbüddîn Amrî. 80 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbnü'l-Esîr el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh*. thk. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî. 11 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- İbnü'l-Murtazâ, Ahmed b. Yahyâ, el-Mehdî li-Dînillah. *el-Münye ve'l-emel fi şerhi'l-milel ve'n-nihal*. thk. Muhammed Cevâd Meşkûr. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1979.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1975.
- İsferâyînî, Ebü'l-Muzaffer İmâdüddîn. *et-Tebşîr fi'd-dîn ve temyîzi'l-fırakati'n-nâciye 'ani'l-fıraki'l-hâlikîn*. thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî. haz. Mahmud Muhammed el-Hudayrî. Mısır: el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, 2010.
- Köse, Saffet. "Zeyd b. Ali". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/313-316. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989.
- Nâşî el-Ekber, Abdullah b. Muhammed el-Enbârî. *Mesâilü'l-imâme ve muhtefâfât min'el-kitâbi'l-evsağ fi'l-mağâlât*. thk. Josef Van Ess. Beyrut-Wiesbaden: Franz Steiner Verlag, 1971.
- Nüveyrî, Şihâbüddîn Ahmed. *Nihâyetü'l-ereb fi funûni'l-edeb*. thk. Müfid Kumeyha, Hasen Nûreddîn vd. 33 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- Râzî, Fahreddin. *İ'tikâdâtü fraki'l-müslimîn ve'l-müşrikîn*. thk. Ali Sâmi en-Neşşâr. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1982.

- Sübhânî, Ca'fer. *Buḥûsün fi'l-milel ve'n-nihal*. 8 Cilt. Kum: Müessesetü'l-İmâm es-Sâdık, 2006.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerîm. *el-Milel ve'n-nihal*. thk. Emîr Ali Mehennâ-Ali Hasen Fâûr. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 6. Basım, 1997.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Târîhu't-Taberî târihu'r-rusûl ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fadl İbrahim. 11 Cilt. Kahire: Dâru'l-Meârif, 2. Basım, 1967.
- Ümit, Mehmet. *Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi -Zeyd b. Ali'den Kâsım er-Ressî'nin Ölümüne Kadar-*. İstanbul: İsam Yayınları, 2010.
- Zeyd b. Ali. *el-Mec'mû'ü'l-ḥadîsî ve'l-fıkhî*. thk. Abdullah b. Hammûd el-İzzî. Yemen-San'a: Müessesetü'l-İmâm Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2002.
- Zirikli, Hayreddin. *el-'A'lâm kâmûsu terâcim li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ min'el-'Arab ve'l-müsta'ribîn ve'l-müsteşriḳîn*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

Lisans Yayıncılık
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No: 8/A
Avcılar/ İSTANBUL
e-posta: lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ISBN 978-625-6549-05-0

9 786256 549050